

**МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМДА ЎЙИН ТЕХНОЛОГИЯСИ ОРҚАЛИ БОЛАНИНГ
КОГНИТИВ БИЛИМЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АМАЛИЙ
АҲАМИЯТИ**

Сурайё Арзиқулова,

Шаҳрисабз давлат педагогика институти ўқитувчиси

Севара Тариева,

Шаҳрисабз давлат педагогика институти талабаси

Аннотация

Игра — одно из чудесных явлений жизни, занятие, которое кажется бесполезным и необходимым одновременно. Невольно, как увлекательное и жизненное явление, игра превратилась в очень серьезную и трудную проблему для научного мышления.

Игровые технологии широко используются в дошкольном возрасте, так как игра в этом возрасте является ведущей деятельностью в этот период. Психические процессы детей развиваются во время обучения с помощью игровых технологий.

Abstract

The game is one of the wonderful phenomena of life, an activity that seems useless and necessary at the same time. Involuntarily, as a fascinating and vital phenomenon, the game has become a very serious and difficult problem for scientific thinking.

Game technologies are widely used at preschool age, since the game at this age is the leading activity during this period. The mental processes of children develop during learning with the help of gaming technologies.

Аннотация

Ўйин ҳаётнинг ажойиб ҳодисаларидан бири, фойдасиз ва айни пайтда зарур бўлиб кўринадиган фаолиятдир. Беихтиёр жозибали ва ҳаётини ҳодиса сифатида ўзига жалб этувчи ўйин илмий тафаккур учун жуда жиддий ва қийин муаммага айланди.

Ўйин технологиялари мактабгача ёшда кэнг қўлланилади, чунки бу ёшдаги ўйин бу даврда етакчи фаолият ҳисобланади. Ўйин технологиялари ёрдамида машғулотларда болаларда ақлий жараёнлар ривожланади.

Ўйин технологиясининг асосий мақсади мактабгача таълим муассасасининг фаолият кўрсатиш шартларига ва болаларнинг ривожланиш даражасига қараб фаолият кўникмалари ва кўникмаларини шакллантириш учун тўлиқ мотивацион асосни яратишдир. Юқори мотивацияга, боланинг ўз фаолияти орқали билим ва кўникмаларни эгаллашга онгли эҳтиёжга эришилади. Ўқув жараёнида ўйин технологияларидан

фойдаланган ҳолда боланинг хайрихоҳлигидан кўп фойдаланилади. Болага ҳиссий ёрдам беришга, қувончли муҳит яратишга, боланинг ҳар қандай фантастика ва фантазияларини рағбатлантиришга ҳаракат қилинади. Фақат бу ҳолатда, ўйин боланинг ривожланиши ва катталар билан ҳамкорликнинг ижобий муҳитини яратиш учун фойдали бўлади. Аслида ўйин технологияларидан ўйин дақиқалари сифатида фойдаланилади. Педагогик жараёнда, айниқса, болалар муассасасида болаларнинг мослашиш даврида ўйин моментлари жуда муҳимдир. Тўрт ёки беш ёшли болалар билан ишлаш тарбиячи учун асосий вазифа - ҳиссий алоқани шакллантириш,

болаларнинг тарбиячига бўлган ишончи, тарбиячида меҳрибон, ҳар доим ёрдам беришга тайёр, ўйинда қизиқарли шерикни кўриш қобилиятини ривожлантиради. Ҳеч бир бола эътибордан маҳрум бўлмаслиги учун фронтал ўйин вазиятларидан фойдаланилади. Булар "Думалоқ рақс", "Кўлга олиш" каби ўйинлар.

Ўйин технологиялари ёрдамида фаолиятда болаларда ақлий жараёнлар ривожланади. Улар қўйидагилар:

- идрок этиш,
- Диққат,
- хотира,

- тасаввур,
- ўйлаш.

Тавсия сифатида тарбиячи ҳар кунги болаларнинг эркин машғул�ларида, сайрларда, турли ўйинларда ўйин дақиқаларидан фойдаланишилозим. Масалан шеърӣ ва ўйин шаклида бармоқ гимнастикаси ва артикуляция гимнастикаси, ролли ўйинлар, дидактик ўйинлар, очик ўйинлар, ўйинлар паст ҳаракатчанлик, нутқ ўйинлари ва вазифалар боланинг нутқини яхши ривожлантиради ва муваффақиятли мактабга тайёрлайди.

Эрта болалик даврида бола бошқа фаолиятда эмас, балки ўйинда мустақил бўлиш, тенгдошлари билан ўз хоҳишига кўра мулоқот қилиш, ўйинчоқларни танлаш ва турли хил нарсалардан фойдаланиш, мантиқий равишда сюжет билан боғлиқ бўлган муайян қийинчиликларни энгиш учун энг катта имкониятга эга бўлади.

Масалан: "Ким тезда ўз фигурасини ўйинчоқ дарвозасига айлантиради?" технологиясида болаларни қизиқарли ўйин - мусобақага жалб қилишда фигуралар тўп ва куб, квадрат ва айланадан кэнг фойдаланилади.

Болалар ўткир бурчаклар куб ва квадратнинг айланишига тўсқинлик қилади деган хулосага келишади: "Тўп айланади, лекин куб айланмайди." Буни квадрат ва айлана чизиш билан тузатилади. Бундай ўйин технологиялари идрокни ривожлантиришга қаратилган. Ўйинларни ишлаб чиқиш технологиясига Б.П. Никитин: "Ўйин фаолияти дастури барча хилма-хиллиги билан умумий ғоядан келиб чиққан ва характерли

хусусиятларга эга бўлган ўқув ўйинлари мажмуасидан иборат" деб таъриф беради.

Ўйин педагогик технологияси - бу педагогик жараёни турли педагогик ўйинлар шаклида ташкил этишдир. Бу тарбиячининг изчил фаолияти: ўйинларни танлаш, ишлаб чиқиш, тайёрлаш; болаларни ўйин фаолиятига жалб қилиш; ўйиннинг ўзини амалга ошириш; ўйин фаолияти

натижаларини умумлаштириш каби вазифасидир.

Ўйин технологиялари болалар боғчасининг таълим ва тарбия ишларининг барча жиҳатлари ва унинг асосий вазифаларини ҳал қилиш билан чамбарчас боғлиқ. Ўйин технологияси қуйидаги муаммоларни ҳал қилишга қаратилган бўлиши керак:

- ✚ дидактик мақсад болалар учун ўйин вазифаси шаклида қўйилади;
- ✚ фаолият ўйин қоидаларига бўйсунди;
- ✚ ўқув материали унинг воситаси сифатида ишлатилади;
- ✚ Фаолиятга дидактик вазифани ўйинга айлантирадиган рақобат элементи киритилади;
- ✚ дидактик вазифани муваффақиятли бажариш ўйин натижаси билан боғлиқ.

Уюштирилган ўқув фаолиятининг ўйин шакли болаларни ўрганишга ундаш, рағбатлантириш воситаси бўлиб хизмат қиладиган ўйин мотивацияси билан яратилади. Ўйин - бу инсоннинг реал ёки (хаёлий) воқеликка уни ўрганиш, ўз "мен" ни, ижодкорлик, фаоллик, мустақиллик, ўз-ўзини англаш мақсадида сингдирилишининг энг ёрқин шакли.

Ўйин қуйидаги функцияларга эга:

- ✚ кучланишни энгиллаштиради ва ҳиссий дам олишга ёрдам беради;
- ✚ боланинг ўзига ва бошқаларга бўлган муносабатини ўзгартиришга, мулоқот қилиш усуллари, руҳий фаровонликни ўзгартиришга ёрдам беради.

Ўйин технологияси қуйидагиларни ўз ичига олади:

Ўйин жараёнида интеллектуал пассив бола оддий вазиятда унга тўлиқ эришиб бўлмайдиган иш ҳажмини эркин бажаради. Психологлар мактабгача ёшдаги ўйинни боланинг ақлий ривожланишини белгиловчи фаолият, етакчи фаолият сифатида кўриб чиқадилар, бу жараёнда ақлий неоплазмалар пайдо бўлади. Педагогик ўйинларнинг турлари жуда хилма-хилдир. Улар қуйидаги хусусияти билан фарқ қилади:

✚ педагогик жараённинг табиатига кўра - ўқитиш, назорат қилиш, когнитив, тарбиявий, ривожлантирувчи, диагностик.

белгиланган қоидлар билан ўйинлар; қоидларнинг бир қисми ўйин шартлари билан белгиланадиган ва унинг боришига қараб ўрнатиладиган ўйинлар.

✚ мазмуни бўйича - мусикий, математик, мантикий ва бошқалар.

✚ ўйин ускуналари учун - иш столи, компьютер, театр, рол ўйнаш ва бошқалар.

Ўйин технологиясининг асосий компоненти тарбиячи ва болалар ўртасидаги тўғридан-тўғри, тизимли алоқадир. Ўйиннинг тарбиявий ва тарбиявий аҳамияти қуйидагиларга боғлиқ:

✚ ўйин фаолияти методологиясини билиш;

✚ тарбиячининг ҳар хил турдаги ўйинларни ташкил этиш ва бошқаришдаги касбий маҳорати;

✚ ёш ва индивидуал имкониятларни ҳисобга олиш жараёни.

Ҳар бир ўйин - бу бола кублар, ғиштлар, картон ёки пластмассадан ясалган квадратчалар, механик дизайнернинг қисмлари ва бошқалар ёрдамида ҳал қиладиган вазифалар тўпламидир. Тадқиқотчи Никитин ўз китобларида кублар, нақшлар, монтеessori рамкалари ва қўшимчалари, режалар ва хариталар, квадратлар, тахмин тўпламлари, нуқталар, соатлар, термометр, ғиштлар, кублар, конструкторлар билан ўқув ўйинларини таклиф қилади.

Болалар тўплар, арқонлар, резина бантлар, тошлар, ёнғоқлар, тикинлар, тугмалар, таёқлар ва бошқалар билан ўйнашади. Мавзули ўқув ўйинлари қурилиш, меҳнат ва техник ўйинларнинг асоси бўлиб, улар бевосита интеллект билан боғлиқдир. Ўйин технологиялари хотирани ривожлантиришга ёрдам беради. Бунда болаларга “Дўкон”, “Хола-холаси”, “Расмни эслаб қолинг” каби ўйинлар ёрдам беради. Ўйин технологиялари боланинг тафаккурини ривожлантиришга ёрдам беради. Маълумки, бола тафаккурининг ривожланиши учта асосий шаклини: визуал-самарали, визуал-мажозий ва мантиқийликни ўзлаштирганда содир бўлади. Визуал самарали - бу ҳаракатдаги фикрлашдир. Ҳаракатлар, нарсалар ва ўйинчоқлар билан ўйинлар жараёнида ўйин техникаси ва ўқитиш усулларида фойдаланиш жараёнида ривожланади. Тасвирий фикрлаш - бола солиштиришни, объектлардаги энг муҳим нарсаларни ажратиб кўрсатишни ўрганганида ва вазиятга эмас, балки мажозий тасвирларга эътибор қаратиб, ўз ҳаракатларини амалга ошириши мумкин. Кўпгина дидактик ўйинлар мажозий ва мантиқий фикрлашни ривожлантиришга қаратилган. Мантиқий тафаккур болани мулоҳаза юритиш, сабаб-натижа муносабатларини топиш, хулоса чиқариш қобилиятини ўргатиш жараёнида шаклланади.

Адабиётлар рўйхати

1. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг тадбиқий асослари – Т.: 2006. – 163 б.
2. Қўйсинов О.А. ва б. “Касб таълими методикаси” фанидан мустақил таълимни ташкил этиш. – Т.: “Юсуф янги нашр”, 2012. – 60 б.
3. Чичерина Я., Нуркелдиева Д., Бондарева Йе. Мутахассислик фанларни ўқитиш методикаси. Т.: “Фан ва технологиялар, 2013й 144.